

Uhripoliittinen toimienpideohjelma, rahoitusryhmän kokous 10.6.2024

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän kirjalliset vastaukset toimitettuihin kysymyksiin

Kiitän kutsusta tulla kuultavaksi ja pyynnöstä esittää kirjalliset vastaukset. Alla toimittamanne kysymykset ja vastaukset niihin.

1. Millainen on ihmiskaupan uhreja tunnistavien ja tukevien järjestöjen rooli näkemyksesi mukaan ihmiskaupan vastaisessa työssä?

Järjestöillä on ja voi olla ihmiskaupan vastaisessa työssä sekä viranomaistoimintaa tukevaa ja täydentävää, mutta myös itsessään merkittävää roolia ja merkitystä. Järjestötyön vahvuus on ehdottomasti matalan kynnyksen palveluissa. Siinä missä ihmiskaupan uhrilla voi olla eri syistä iso kynnys hakeutua viranomaispalveluihin, järjestöjen puoleen kääntymisen kynnys voi olla matala. Näin voidaan järjestötyöllä tavoittaa myös niitä uhreja, jotka eivät ehkä muutoin tai järjestötyön tuellakaan koskaan tulisi viranomaisten tietoon ja palvelujen piiriin. Kun heitä tavoitetaan järjestöissä, mahdollistuu myös tuetusti viranomaisten puoleen kääntyminen. Näin voidaan vaikuttaa siihen, että vakavan hyväksikäytön kohteeksi joutuneet saavat apua ja pääsevät irrottautumaan hyväksikäytöstä, mutta mahdollisesti myös siihen, että he tuetusti kääntyvät myös poliisin puoleen. Järjestöjen toiminnalla on siis myös rikostorjunnallista merkitystä.

Ihmiskauppa on usein prosessinomaista rikollisuutta ja hyväksikäyttöä. Tämä tarkoittaa sitä, että jotta ihmiskauppaa pystytään torjumaan, tarvitaan laajempaa näkökulmaa ja laajempia toimia kuin spesifisti juuri jo ihmiskaupaksi muodostuneen hyväksikäytön torjuntaa ja ko. uhrien auttamista. Järjestöt tukevat myös niitä henkilöitä, jotka ovat jonkinlaisen hyväksikäytön kohteena tai riskissä joutua vakavan hyväksikäytön kohteeksi, jolloin samalla toimitaan ihmiskauppaa vastaan.

Järjestöille muodostuu työssään myös ilmiötietoa, jota ne voivat jakaa ja välittää myös viranomaisille, kuten poliisille ja myös Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmälle. Näin myös sellaista tietoa, joka ei välttämättä muuten tulisi koskaan viranomaisten tietoon, voidaan hyödyntää viranomaistoiminnassa ihmiskauppaa vastaan.

2. Minkälaisena näet ihmiskaupan uhreille tukipalvelua tuottavien järjestöjen merkityksen ihmiskaupan uhrien tunnistamisen ja tukemisen, rikosprosessin sujuvuuden ja rikosvastuun toteutumisen sekä uudelleen uhriksi joutumisen estämisen osalta?

Kuten edellä on todettu, järjestöt voivat tavoittaa ja tosiasiallisesti tavoittavat myös niitä ihmiskaupan uhriksi joutuneita henkilöitä, joita viranomaiset eivät tavoita tai eivät ilman

järjestöjen työtä tavoittaisi. Järjestöjen kuten esimerkiksi Rikosuhripäivystyksen erityistukiapalvelussa annetaan näille henkilöille neuvontaa, madalletaan kynnystä hakeutua viranomaisen puoleen ja ohjataan konkreettisesti viranomaisten puoleen, kuten Auttamisjärjestelmän, sote-ammattilaisten ja poliisin puoleen. Lisäksi järjestöissä voidaan antaa tietoa uhrille hänen vaihtoehtoistaan, oikeuksistaan, oikeusturvakeinoista ja autetaan ja tuetaan uhreja asioimaan käytännössä viranomaisissa. Usein järjestöt pystyvät tekemään sellaista ns. jalkautuvampaa konkreettista tukemista ja ohjaamista, johon viranomaisilla ei ole resurssiensa puitteissa mahdollisuutta.

Mitä enemmän viranomaisissa kuten Auttamisjärjestelmässä tai hyvinvointialueilla ja sote:ssa joudutaan rajaamaan työtä ja pitäytymään tiukasti lakisääteisten tehtävien raameissa niukkojen resurssien vuoksi, sitä enemmän haavoittuvassa ja tukea tarvitsevassa asemassa olevat voivat jäädä vaille tarvitsemaansa käytännön ohjausta. Tässä mielessä järjestöjen uhreja tukeva työ näyttää usein viranomaistyötä vähintäänkin tukevana – toisinaan myös ehkä jopa paikkaavana. Viimeistä sen ei toki tulisi olla eikä tämä ole toivottava kehityssuunta uhrien oikeusturvakaan näkökulmasta, vaan viranomaistoiminnalla kuten sote:ssa täytyisi pystyä vastaamaan lakisääteisiin tehtäviin ja tuottamaan tarpeisiin vastaavat lakisääteiset palvelut asianmukaisesti.

Senkaltaisella tukityöllä, jota järjestöissä uhriksi joutuneille annetaan, voi olla joko ratkaisevaa tai tärkeää täydentävää merkitystä uudelleen uhriksi joutumisen ennaltaehkäisyssä sekä ylipäänsä uhrien riittävässä tukemisessa. Järjestöissä on usein mahdollisuus ns. matalamman kynnyksen joustavampiin toimintatapoihin kuin viranomaisessa. Viranomaisessa esimerkiksi tietosuojaan, dokumentointiin ja tietoturvaan liittyvät vaatimukset ja sen kautta esimerkiksi käytettävissä oleviin viestintävälineisiin liittyvät rajoitteet voivat resurssien lisäksi usein ns. kankeuttaa yhteydenpitoa asiakkaaseen. Uhri voi siten saada järjestöjen tukipalveluista tämänkin vuoksi toisinaan hyvinvoinnilleen tärkeää lisätukea. Tuen tarve voi ihmiskaupan uhrilla olla esimerkiksi heti hyväksikäytöstä irtaantumisen jälkeen hyvin intensiivinen ja massiivinenkin.

Rikosvastuun toteutumisen näkökulmasta on tärkeää, että järjestöjen tukipalveluissa voidaan tukea uhreja tekemään asiassaan rikosilmoitus ja ylipäänsä tehdä yhteistyötä poliisin kanssa tekijöiden vastuuseen saattamiseksi. Rikosprosessin aikana (esitutkinta, kuulustelut, tuomioistuinkäsittely) uhrille ja sitä kautta rikosprosessin sujuvuudelle, voi olla hyvin tärkeää tukipalveluista saatava tuki. Eritoten Rikosuhripäivystyksessä myös annetaan uhrille tietoa rikosprosessista ylipäänsä. Tämäkin voi sujuvoittaa itse esitutkinnan sujumista.

3. Onko Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän ja ihmiskaupan uhreille tukipalvelua tuottavien järjestöjen välinen työnjako mielestäsi selkeä ja tarkoituksenmukainen? Jos ei, niin miten sitä pitäisi mielestäsi kehittää?

Työnjako on Auttamisjärjestelmän näkökulmasta pääosin selkeää ja tarkoituksenmukaista. Sitä mukaa, kun erityisesti Rikosuhripäivystyksen erityistukipalvelu ihmiskaupan ja sen lähirikosten uhreille on kehittynyt, on toisinaan tullut tilanteita, joissa muille viranomaisille kuten esimerkiksi poliisille tai AVI:n työsuojelulle ja toisinaan myös sote-ammattilaisille on voinut olla jossain määrin epäselvää RIKU:n ja Auttamisjärjestelmän toiminnan roolit, erot

ja tehtävät. Laajemminkin eri yhteyksissä ja ihmiskaupan vastaiseen työhön liittyvissä julkaisuissa on vaikuttanut toisinaan menevän hieman sekaisin se, mitkä toimijat esimerkiksi tosiasiallisesti pystyvät järjestämään ihmiskaupan uhreille heidän tarvitsemansa sote-palvelut. Tähän on todennäköisesti vaikuttanut osaltaan myös se, että RIKU:lla on ollut toimintaansa liittyen viestintä- ja tiedotusresurssia, jota Auttamisjärjestelmälläkään ei ennen vuoden 2023 loppupuolta ole ollut ollenkaan.

Kuten todettu – järjestöt pystyvät tavoittamaan sellaisiakin ihmiskaupan uhreja, joita viranomaiset ja esimerkiksi Auttamisjärjestelmä ei pysty ja tämä on tärkeää koko Suomen ihmiskaupan vastaiselle työlle ja erityisesti tietysti uhriksi joutuneille itselleen. Osittain tämä todennäköisesti liittyy myös siihen, että järjestöillä käytössään aivan eri tavalla tavoittavia kanavia kuten chatteja tms., joihin esimerkiksi Auttamisjärjestelmällä ei ole rahoitusta ja resurssia. Se – kuinka tarkoituksenmukaista tämä on – varmasti riippuu ainakin näkökulmasta ja toisaalta siitä, mitä tavoitellaan.

4. Minkälaista yhteistyötä Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä ja ihmiskaupan uhreille tukipalvelua tuottavat järjestöt tekevät? Onko yhteistyö mielestäsi toimivaa? Miten sitä voisi kehittää?

Yhteistyö Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän ja tukipalvelua tuottavien järjestöjen välillä on pääoisin hyvää ja sujuvaa. Yhteistyötä tehdään niin yksittäisten asiakkaiden (uhrien) kohdalla kuin yleisemmälläkin tasolla. Yleisemmällä tasolla voidaan vaihtaa ns. kertynyttä ilmiötietoa tai esimerkiksi tietoa toimivista ja hyvistä käytänteistä uhrien auttamiseksi. Järjestöt ovat antaneet myös oman panoksensa mm. sidosryhmien kouluttamisessa ja toimivaa ihmiskauppaan, uhrien tunnistamiseen ja auttamiseen liittyvää koulutusyhteistyötä on tehty.

Järjestöt kertovat kohtaamilleen mahdollisille ihmiskaupan uhreille Auttamisjärjestelmästä ja ohjaavat uhreja Auttamisjärjestelmän palveluihin. Lisäksi järjestöjen tukipalveluissa tuetaan osaltaan Auttamisjärjestelmässä olevia henkilöitä ja Rikosuhripäivystyksestä Auttamisjärjestelmä voi saada asiakkailleen rikostukihenkilöitä.

Toisinaan yksittäisiä asiakkaita koskevissa tilanteissa on voinut olla hankaluuksia esimerkiksi ymmärtää viranomaistoiminnan ehdottomat vaatimukset tietosuojaan koskien, jolloin järjestöissä on voitu kokea, ettei yhteistyö ole sujuvaa tai tue asiakasta (uhria) parhaalla mahdollisella tasolla, kun Auttamisjärjestelmästä ei ole voitu antaa toivotulla tavalla asiakasta koskevaa tietoa. Viranomaisen näkökulmasta sen sijaan on noudatettu lakia ja toisaalta myös taattu nimenomaisesti asiakkaan tietojen suoja koskevaa oikeusturvaa. Ymmärryksen lisäämisellä ja vuoropuhelulla yhteistyötä on voitu tältäkin osin kuitenkin kehittää ja varmasti voidaan kehittää jatkossakin. Lisäksi on toisinaan voinut tulla vaikutelma tai huoli siitä, että järjestön tukipalveluissa ja Auttamisjärjestelmässä tehdään asiakkaan asiassa turhaa päällekkäistä työtä. Tämä ei luonnollisesti ole kokonaisuutena asiakkaan etu eikä järkevää resurssien käytön näkökulmasta. Näitä tilanteita kuitenkin tulee eteen suhteellisen vähän.

Vaikka asiakkaan (uhrin) ja viranomaisen välillä toimiminen ja viranomaisen palveluihin ohjaamisessa toimiminen voi olla hyvin arvokasta uhria tukevaa työtä, toisinaan viranomaisen ja erityisesti sote-ammattihenkilöiden näkökulmasta tärkeämpää olisi vielä

enemmän tukea asiakkaan omaa toimijuutta myös järjestöjen tukipalveluissa Sote-ammattilaiselle asiointi suoraan asiakkaan kanssa on kuitenkin tärkeintä.

Auttamisjärjestelmä tekee käytännössä muutamien järjestöjen kanssa tiiviimpää yhteistyötä. Sen lisäksi Auttamisjärjestelmän tiedossa on, että esimerkiksi Pro-tukipiste tukee myös ihmiskaupan uhriksi joutuneita, mutta Auttamisjärjestelmällä ei ole ollut useampaan vuoteen asiakaskohtaista yhteistyötä Pro-tukipisteen kanssa. Tiedossamme ei myöskään ole tällä hetkellä tarkemmin, onko heillä juuri ihmiskaupan uhrien tukipalveluihin tarkoitettua rahoitusta tms. Joka tapauksessa Auttamisjärjestelmän käsityksen mukaan ko. järjestökin tekee poliisin näkökulmasta merkityksellistä työtä ihmiskaupan vastaisessakin kentässä.

Auttamisjärjestelmän näkökulmasta olisi hyvin tärkeää, että kaikissa uhrien tukipalveluissa varmasti annettaisiin asianmukaista tietoa Auttamisjärjestelmästä ja rakennettaisiin luottamusta viranomaisten ja uhrien välille ja tarvittaessa pyritäisiin yhteistyössä etsimään lain puitteissa ratkaisuja siihen, jos esimerkiksi uhrit eivät koe voivansa tai uskaltavansa hakeutua Auttamisjärjestelmään tai ylipäänsä viranomaisavun piiriin. Luottamus puolin ja toisin viranomaisten ja järjestöjen välillä on tärkeässä asemassa ihmiskaupan vastaisessa työssä ja sitä voitaisiin varmasti vielä kehittää ja kasvattaa.

5. Mitä ehdotuksia toimenpiteiksi uhripoliittiseen toimenpideohjelmaan tulisi näkemyksesi mukaan sisällyttää ihmiskaupan uhrien tukipalveluiden rahoituksen turvaamiseksi ja rahoitusvastuiden edelleen selkeyttämiseksi?

Kysymykseen on varsin haastavaa vastata, koska hallussa ei ole riittävästi tietoa ja asiantuntemusta järjestöjen ihmiskaupan uhrien tukipalveluiden rahoituksen ja sen mekanismien nykytilastakaan. Tärkeää olisi, että rahoitusmekanismit mahdollistaisivat riittävän pitkäjänteisen työn myös järjestöissä. Laadukas ihmiskaupan vastainen työ ja uhrien tukeminen vaatii osaamista ja tieto/taidon kertymistä. Muualta Euroopasta on esimerkkejä siitä, miten esimerkiksi kilpailutukset ja rahoituksen projektiluontoisuus haittaa osaamisen kehittymistä ja laadukkaiden tukipalveluiden tuottamista. Ei myöskään ole tarkoituksenmukaista, että lyhytjänteisen rahoituksen vuoksi resurssia menisi tosiasiallisesti hyvin paljon esimerkiksi työntekijöiden rekrytointeihin ja perehdyttämiseen.

Kun puhutaan nimenomaisesti ihmiskaupan uhrien tukipalveluista rahoituksesta, olisi todennäköisesti tärkeää, että määritellä jollain tavalla, mitä tällä toiminnalla ja järjestötyöllä tavoitellaan ja tarkoitetaan.

Apulaisjohtaja

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä

Katri Lyijynen